

Szálasi Ferenc a köztársaságról, a népről és a demokráciáról

Szálasi Ferenc (Kassa, 1897. január 6.–Budapest, 1946. március 12.) még fényes, biztos karrier előtt álló hivatásos katonatiszt volt, amikor 1933 májusában, egyébként még mindig „Szálasy”-nak írva nevét, kiadta *A magyar állam felépítésének terve* c. brosrúját.¹ Írásműve egyik hűséges híve dr. Kőfaragó-Gyelnik Vilmos szerint „már a nemzet ébredésének első csakazértis mozdulása volt.”² Szálasi abból indult ki, hogy az „új világban” az államhatalmat összefogó politikus „megmondja, mit és hogyan akar megvalósítani”, a nép pedig a terv elfogadásával erre neki „felhatalmazást” ad. Az ő államában a „vezetőpolitikus” lett volna a tervező, a nép pedig a „szentesítő”.³ Hatalomra kerülése után két-három éven belül felszámolta volna az önkormányzatokat, vármegyéket, kezdve a főispáni poszttal. Az államfőnek havi 10 000 pengőt, valamint „udvartartása” céljaira, utólagos elszámolás kötelességével évi 200 000 pengő „reprezentációs átalányt” biztosított volna. A miniszterelnök havi 1200, a képviselők 500 pengőt kaptak volna. Az ő államában a „vezetőpolitikus” a tervező, a törvényhozó testület

a szentesítő és egyben a végrehajtó, az alkotmánybíróság pedig az ellenőrző szerepet játszotta volna. A nép az ellenőrző és „szentesítő” szerepét a népszavazásokon és a választásokon gyakorolhatta volna. A titkos választójogot a 24 éven felüli, adófizető férfiaknak, és a nők egyes kategóriáinak (önálló keresettel rendelkezők, vagy azok az anyák, akiknek gyermekei „az állam védelme szempontjából tekintetbe jöhetnek”) akarta Szálasi megadni. Az új alkotmányt népszavazás „szentesítette” volna, és ugyancsak népszavazást akart rendezni az államfő és a vezetőpolitikus személyéről is.⁴

Első pártját elnevezte a Nemzet Akarata Pártjának (NAP). A NAP 2. sz. körlevelében 1936 februárjában Szálasi ismét kifejtette, hogy a hatalomra jutásuk eszköze a titkos szavazással végrehajtott népszavazás, „amelynek el kell döntenie, hogy a Nemzet Akarata szentesíti-e Életszövetségünk országépítő és országmentő alaptervét.” A népszavazást a Helyi Nemzeti Szervezetek „nemzetapostoli munkája” készítette volna elő. Arra nem tér ki a 2. sz. körlevél, hogy a kormány miért is írta ki népszavazást a politikai életben jósz szerint ismeretlen, alig néhány tucat taggal rendelkező NAP országmentő alaptervének szentesítéséről. Szálasi e körlevél tanúsága szerint már ekkor az államhatalom közeli átvételéről

¹ Ennek bevezetője márciusi dátumot jelöl, viszont a nyomdai munkálatok eltarthattak még egy-két hónapig.

² Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (továbbiakban: MNL OL)-K814-Mf-X-7076 (Nyilas anyagok a National Archives and Records Administration-ból, 16.718-16.738. sz. mikrofilmek) 16.718-629.

³ Szálasy Ferenc: *A magyar állam felépítésének terve*. 1. Gazdasági életünk átállítása. A nemzet akaratmegnyilvánulása. 1933, 7–8.

⁴ Szálasy, i. m. 37–39, 41.

fantáziált, nyilván önmagát nevezte-gondolta annak a Zászlós Úrnak, aki a Tízek Tanácsa élén dönt majd minden fontos kérdésben.⁵

1936 októberében Horthy számára készített Emlékeztetőjében az ország szerinte válságos helyzetét meglehetősen egyszerű módszerrel képzelte megoldhatónak. „Titkos választás már nem segít” – szögezte le, ha mégis e mellett döntene Horthy, akkor viszont a választást: „...lábhoz tett fegyverrel álló hadsereg jelenlétében kell megcsinálni, hogy abban az esetben, ha tiszta kép nem adódik, a Kormányzó azonnal és parancsolóan vegye kezébe a Nemzet ügyeit, a választások kimenetelére való tekintet nélkül.” A választással szemben Szálasi szerint az „egyedüli, tiszta és becsületes” megoldás a következő lehetne: a nemzet népszavazáson szentesítse a (memorandumban egyébként még csak nem is körvonalazott) nemzetépítő tervet, és e terv végrehajtására a Kormányzó maga válassza ki a munkatársait. Szálasi szerint Horthy a nemzet súlyos válságában csak két út között választhat: a nemzet kényszerítheti a szükséges új alapok elfogadására, és akkor minden kérdésben a nemzet fog dönteni, az Ő megkérdése nélkül. Ezt nevezte Szálasi „Mussolini-megoldás királyával szemben”-nek. Ebből a megfogalmazásból nem derül ki világosan, hogy itt Szálasi arra célzott-e, hogy Horthy dönthet rosszul is, és akkor a nemzettel kerül szembe. Ámde Horthy fel is ismerheti „az idők nagy változását”, és magához rendelheti azokat a férfiakat, „akik erőteljesen kivezetik nemzetüket a válságból”.

Ezt nevezte Szálasi „Hindenburg-megoldás Hitlerrel szemben”-nek. Majd mindezek után megfenyegette Horthyt, ha egyik megoldást sem választja, akkor el fog bukni, mint a boldogult Károly király.⁶ Szálasi itt az (eddig) utolsó Habsburg-uralkodóra, IV. Károlyra utalt, akinek legalább a magyar trónra ülését Horthy az antant nyomására is, erőszakkal, fegyveres erővel akadályozta meg. Ausztriában „királypucssal” törvényes uralkodónk meg sem próbálkozott, ott törvényesen már 1918. november 12-én az idegilenes Nemzetgyűlés kiáltotta a köztársaságot. Azt nyilván Szálasi is jól tudta, hogy a magyar közjogi helyzet finoman fogalmazva is érdekes volt. Miután IV. Károlyt végleg emigrációba kényszerítették, a Nemzetgyűlés 1921. november 6-án ünnepélyesen és 1707 és 1849 után immáron harmadszor kimondta a Habsburg-ház trónfosztását. Ám a királyság intézményét (fikcióját) fenntartották a Trianonban elcsatolt területeket mindenáron visszaszerezni vágyó és a Szent Koronára (is) hivatkozó irredenta törvényhozók, ám törvényes királyt sem a Duna jegén, sem mondjuk a Parlament épületében nem választottak.

Szálasi az 1930-as évek második felében többször kifejtette: ha a kormányzó elé juthatna, meg tudná győzni arról, hogy nevezze ki őt miniszterelnöknek, majd ezt az államfői döntést népszavazásnak kell „szentesíteni”. Ezt nevezte Szálasi a III. Viktor Emánuel–Mussolini-, illetve a Hindenburg–Hitler-féle megoldás magyarországi változatának. Amikor 1936 októberében azért küzdött,

⁵ MNL OL-K814-Mf-X-7076-16.722-667-670.

⁶ MNL OL-K814-Mf-X-7076-16.719-549-551.

hogy Horthy Miklós fogadja őt, csak az 1922. októberi olasz, az 1933. januári német és az 1936. októberi magyar helyzet sajátosságaival és főleg különbségeivel nem volt hajlandó szembenézni. Mussolini és Hitler mögött is komoly tömegek álltak, fekete- illetve barnainges rohamosztagosaik jelentős politikai és paramilitáris erőt képviseltek. Az olasz fasiszták vezére 1922-ben polgárháborúval fenyegetett, forradalmi apályhelyzetben jutott hatalomra. Ha akkor a király a sarkára áll, még csak a hadsereg bevetésére sem lett volna szükség, néhány rendőrzászlóalj szétzavarhatta volna a „Marcia su Roma” fegyvertelen feketeingeseit. Hitlert 1932-ben a német politikai elit egy része kezelhetőnek, kézben tarthatónak vélte. Azt hitték, hogy a kormányhatalom birtokában majd „normalizálódik”, „megszelídül”, és ha csak koalíciós kormányt alakíthat, diktálni tudnak neki. Mint elszánt antikommunistától a militáns kommunista párt és az igen erős szociáldemokrata párt- és szakszervezeti mozgalom szétverését várták és kapták meg. Csak arra nem számítottak, hogy rövid néhány hónap alatt képes lesz a weimari demokráciát szétverni, és teljhatalomra fog szert tenni. Magyarországon az SZDP nem fenyegette a rendszer stabilitását, kommunista mozgalom pedig gyakorlatilag nem létezett. Szálasi mögött 1936-ban még nem álltak tömegek, nem volt politikai tényező. Ilyen körülmények között másban nem bízhatott, mint saját igazságában, sőt IGAZSÁGÁBAN.

Amikor 1937. november 28-án Balogh István és Kémeri Nagy Imre a pártvezetéssel előzetesen nem egyeztetett akciójuk során Debrecenben ki-

rállyá „kiáltották ki” Horthy Miklóst, ez jó alkalmat kínált Szálasinak arra, hogy ismételten leszögezze: a legitimista propagandát kormányzósértésnek és törvénytértésnek tekinti a pártja, ugyanakkor egyet nem értését fejezte ki azzal kapcsolatban, hogy a hatalom üldözi a nemzeti királyság gondolatának felvetőit is.⁷ Szálasi talán úgy vélte, ha mégis sikerülne Horthyt királlyá koronázni, „I. Miklós” talán jobban hajlana őt, III. Viktor Emánuel példáját követve, miniszterelnökké kinevezni. Szálasi arra törekedett, hogy a széles hatáskörrel rendelkező, energikus államfőből gyenge, a napi politikai ügyekbe és a stratégiai döntésekbe nem beleszóló, nem csak a pártok, hanem minden fölött álló (lebegő...), hatáskör nélküli, gyenge kormányzót csináljon. Ez a törekvése Horthynak azzal a távlati tervével is szemben állt, hogy saját fiát tegye meg helyettesévé, utódjává.

Szálasi még első, 1938-tól 1940-ig tartó börtönbüntetése idején, a szege-di Csillag-börtönben tünődött először azon, hogy ha választania kellene az államfő és a nemzet között, akkor habozás nélkül a nemzetet választaná, míg az államfő melletti döntést meg kell fontolnia. Nemzet- és népmozgalmak esetében mindig a nemzet mellett kell döntenet, írta Szálasi, majd azt fejtegette, hogy Hitlert, Mussolinit és Francót nem az államfő „szentesítette”, hanem a nép. E gondolatmenet végén eljutott ahhoz a következtetéshez, hogy az ő mozgalma nem forradalom, hanem népmozgalom, tehát mindenkinek tudnia kell, hol a helye, az államfőtől az utolsó vezető embe-

⁷ MNL OL-K814-Mf-X-7076-16.722-736-737. Az 1937. december 3-i dátummal kiadott nyilatkozatot Szálasi és Széchenyi írta alá.

rig.⁸ Arról viszont neki sem lehetett, nem is volt fogalma, hogy erről Horthy Miklóst hogyan tudná meggyőzni. Itt már fölmerül benne az a gondolat, hogy ha az államfő esetleg a nép, a nemzet mozgalmával szemben, vagyis a nép akaratával szemben sem lenne hajlandó őt kinevezni, akkor ő a nép mellé áll. Ezt kiszabadulása után így fogalmazta meg: „Kötelességemnek tartom, hogy megmondjam: ha [a] visszás sors választás elé állítana, hogy válasszak alkotmány és nép, törvény és élet, jog és igazság között, mindenkor a népet, az életet és az igazságot fogom választani.”⁹

Szálasi, amikor a nácik kegyelméből 1944. október 15-én hatalomra jutott, ezen az elvi alapon állva igazolhatta önmaga előtt, miért folyamosított erőszakhoz Horthy lemondatása és a Lakatos Géza vezette kormány

menesztése érdekében. Tudta, hogy alkotmány- és törvényellenes módon jár el, de őszintén hitte, hogy ezzel a magyar népet, „az életet és az igazságot” szolgálja. Ez tettére nem mentés, legfeljebb magyarázat.

Szálasi csak 1940 őszén, az Észak-Erdély visszacsatolása alkalmából meghirdetett amnesztiának köszönhető, hogy szabadlábra helyezték. A szegedi Csillag-börtönből való kiszabadulása után tartott első jelentősebb politikai beszédében, 1940. október 7-én emlékeztette hallgatóságát arra, hogy ő már a Budai Vigadóban 1937. október 24-én tartott politikai nagygyűlésen mondott beszédében kifejtette, hogy a „kibontakozás”, vagyis az ő hatalomra kerülése az Államfő és a Nemzet „közös és szabad akarati elhatározásából” kell, hogy megvalósuljon. Valószínűleg nem csak Horthy nem értette a logikai összefüggést. A kormányzói amnesztiával frissen szabadult Szálasi hűséget esküszik neki, majd erre hivatkozva Mussolinihez hasonló (szinte telj)hatalmat követel magának – Horthytól.¹⁰ Szálasi a Vasgárda 1941. januári bukaresti puccskísérletének a tanulságait is levonta. Jól emlékezett arra, hogy amikor Horia Sima és társai puccskísérletét Ion Antonescu román Vezér (Conducator) kemény kézzel letörte,

⁸ Csiffáry Tamás (szerk.): *Szálasi Ferenc börtönaplója 1938–1940.*, Budapest Főváros Levéltára-Filum K., 1997., 89. (1939. február 25.)

⁹ Ugyanezt a gondolatot 1942 őszén Dorogon így fogalmazta meg: „Ma sokat emlegetik az alkotmányt, pedig mi az alkotmány? Az alkotmány egy nemzet életében nem lehet cél, hanem csak mindig eszköz. Mihelyt az alkotmány nem felel meg a nemzet fejlődésének, természetesen nem ésszerű az ehhez való ragaszkodás. Nekünk az örökkévalóhoz kell ragaszkodnunk. Ha választanunk kell az alkotmány, törvény és jog, továbbá élet, nemzet és igazság között, én mindig és minden esetben csakis az utóbbiakat fogom választani, mert ezek örökké valók.” *Pesti Újság*, 1942. szeptember 26., 8. Amikor hatalomra került, sietett igazságügyminiszterét, Budinszky Lászlót is „felvilágosítani”: „Az ember életében gyakran kerül dilemmák elé, amikor forma és tartalom között kell választania. Jog vagy igazság. Alkotmány vagy nemzet. Törvény vagy élet.” A teremtő /ember/ nem lehet alárendelve a teremtettnek /jog, alkotmány, törvény/. Hadtörténeti Levéltár-VII-252 (Gömbös Ernő hagyatéka) 310. d. 318. E dialektikusnak vélt „eszmeftutatását” olyan fontosnak ítélte, hogy az Andrássy út 60. pincezárkájában írott naplójában is rögzítette. Karsai László (szerk.): *Szálasi Ferenc naplói (1942–1946)* Budapest, Magvető K., 2016., 469. (1945. november 17.)

¹⁰ Karsai Elek úgy vélte, hogy Szálasi talán abban reménykedett, hogy Horthy egy ilyen mondatától meghatódik, és olyan hatalmat ruház rá, amelyet az olasz fasiszta diktátor, Benito Mussolini kapott az olasz királytól 1922 után. Karsai Elek (szerk.): „Szálasi Naplója.” *A nyilasmozgalom a II. világháború idején.* Budapest, Kossuth K., 1978., 32. Szálasi ennél jobban ismerte a kormányzót. Itt inkább politikai programot, célt fogalmazott meg: tovább akart küzdeni azért, hogy Horthy elé jusson, és meggyőzhesse a kormányzót, hogy át kell adnia a hatalmat, hogy megvalósíthassa a hungarizmus igazságát.

és azokat a puccsista vezetőket, akik nem tudtak elmenekülni, agyonlőtték, a romániai német „illetékesek”, a diplomatáktól a katonákon át az SS- és Gestapo-ügynökökig, berlini parancsra a kisujjukat sem mozdították. Szálasi 1944 őszeig, amíg erre a náci megszállóktól nem kapott utasítást, egyszer sem próbált meg erőszakos, (szerinte) „forradalmi” eszközökkel, felkeléssel, lázadással hatalomra jutni. Ehhez a rendszer túl stabil volt, és Szálasi jól tudta, hogy miként román „testvérpártjukat”, őt sem fogják támogatni a németek, ha lázadással megpróbálná a Horthy-rendszert megdönteni. A nyilas párton belül viszont voltak olyanok, akik szerették volna akár erőszakos eszközökkel is átvenni a hatalmat. A türelmetlen nyilas pártvezetők 1943 októberében a szűkebb (párt)nyilvánosság előtt meg merték kérdezni Szálasi Pártvezető Testvért: igaz, hogy a németek egy esetleges erőszakos nyilas hatalomátvételi kísérletet „német szuronyokkal” állítanának meg? Szálasi válaszában utalt arra, hogy 1941 szeptemberében, amikor a pártja életében a legsúlyosabb válság következett be, és Pálffy Fidél, Baky László, Rupprecht Olivér és még több társuk kilépett a pártból, egy „német urakból” álló „társaság” jött Budapestre, és vele is tárgyaltak. A „német uraknak” Szálasi kifejtette: a nyilas hatalomátvétel csak az Államfő és a Nemzet közös akaratából, tehát pontosan úgy, ahogy Mussolini és Hitler átvette a hatalmat, képzelhető el. Ekkor mondták azt német tárgyalópartnerei, hogy a hivatalos Németországnak a magyar kormánnyal van szerződése. Tehát ha a nyilaskeresztes párt erőszakos lépésre szánná el

magát, akkor a németek erélyes el-
lenlépésekre kényszerülnének a magyar kormány oldalán.

Szálasi még 1944-ben, a német megszállás után is azt hangoztatta, hogy csak a Nyilaskeresztes Pártnak van elegendő bátorsága a Nemzet elé állni, és „tisztá, titkos népszavazással” megkérdezni a Nemzet minden egyes tagját: „akarja-e a Hungarizmust és valóságát, vagy elveti-e?” A többi pártnak ehhez nincs bátorsága, mert nincsenek a Nemzetben gyökerei. Szálasi meg akarta reformálni a választójogot is, hogy a népszavazás valóban a Nemzet egységes akaratát fejezhesse ki. Arra Szálasi nem tért ki, hogy a világháború ötödik évében vajon mi oka lenne arra a kormánynak, hogy népszavazást írjon ki. Nem is beszélve arról, hogy mit szólnak volna ehhez a német megszállók. Szálasi kifogásolta, hogy a Horthy-rendszerben csak a 26 éven felülieknek van választójoguk, kijelentette: „Minálunk pedig éppen annak a hat korosztálynak nincsenek politikai jogai, amelynek férfitagjaihoz első sorban nyúl az államhatalom nagy veszélyek idején.”¹¹ Mivel előzőleg együtt ünnepelte a hazáért vérént ontó férfit és a felelős családanya nőt, a kissé ködös megfogalmazásból arra következtethetünk, hogy 20-21 évre akarta volna a választójog korhatárát leszállítani. A nyilas puccs után Szálasi nem próbálkozott meg azzal, hogy önmagát kormányzóvá, nádorrá, vagy bármi mássá megválasztassa, csak a „Nemzetvezető” címet adományozta magának. Viszonylag törvénytisztelő ember lévén az erről rendelkező tör-

¹¹ MNL OL-K814-Mf-X-7076-16.718-325-326. Szálasi Ferenc válasza a Párt Országos Nagytanácsa ülésén feltett kérdésre, 1943. október 8.

vénnyajavaslat azt is tartalmazta, hogy az ország államformája továbbra is a királyság marad. A nemzetvezető és a kormányzó jogköre között két fontos különbséget állapítottak meg: a nemzetvezetőnek joga volt, természetesen csak „ideiglenesen” a kormányzó mellett a miniszterelnöki jogkört is gyakorolni, valamint felelősségre lehetett őt vonni a törvény vagy az alkotmány megszegése esetén.

Szálasi 1945 januárjában még arról ábrándozott, hogy létrehozza-megszervezi azt a magyar királyságot, ahol az „Államfő”, vagy a király uralkodik, de nem kormányoz. Ez utóbbi a nádor feladata lett volna, akit a Nádori Szék választ meg. „A Nádor öt évenként köteles, azon kívül jogosult bármikor népszavazást kérni. A népszavazás egyetlen tárgya a Nádor iránti bizalom kérdése. Szavazni csak igennel és nemmel lehet. A szavazás titkos és abban köteles részt venni minden 21. életévét betöltött, teljes jogú magyar állampolgár, nemzetiségre, hitfelekezetre és hivatására való tekintet nélkül” – fogalmazta meg a valószínűleg 1945 elején keletkezett, Szálasi sajátkezű javításait tartalmazó tervezet.¹² Mely kimondta: „Jelen Országgyűlés Szálasi Ferenc m. kir. Miniszterelnököt Nádorra nyilvánítja. Ez a rendelkezés a nádorválasztás jövőben eszközlendő módját nem érinti.”¹³ Lehet, hogy nem érintette volna, de ha a hadiszerencse a németeknek és a nyilasoknak kedvezett volna, Szálasi Ferenc, mint Magyarország „nádora” legfeljebb öt évenként lett volna köteles népszavazáson megkérdezni a népet, hogy bírja-e még a bizalmát.

Szálasi később, már az Andrassy út 60. börtöncellájában ismét eltűnődött a Hungarista Magyar Birodalom (HMB) államfői posztjáról. A HMB-nek lehetett volna államfője, mégpedig *Nemzetfő*, ha a népszavazáson megkapja a szavazatok 95 százalékát írta börtönaplójában. Azt nem részletezte, hogy a szavazáson egy vagy több jelölt indulhat-e. A HMB államfője *Nemzetvezető* lesz, ha a szavazatoknak „csak” a 80-95 százalékat szerzi meg. *Nemzetelnök* lesz akkor, ha csak a szavazók 51-80 százaléka bizalmát nyeri el. A *Nemzetfőt* tíz, a *Nemzetvezetőt* hét, a *Nemzetelnököt* négy évre „választották” volna meg a HMB-ben. Utóbbi jogkörét, amennyiben római katolikus vallású, Szálasi igen széles körűre szabta volna: apostoli és főkegyúri jogtól, a Legfelsőbb Hadúr jogkörén át, a kormány kinevezéséig. A Legfelsőbb Hadúrnak joga lett volna hadat üzenni, de nem köthetett volna fegyverszünetet és békét sem. Természetesen feloszlathatta volna, illetve összehívhatta volna a Törvényhozók Házát, de csak akkor, ha a kormányfő és a kormány tagjainak 90 százaléka ezt javasolja. Az összesen 13 pontból álló jogkör-felsorolás utolsó pontjában Szálasi leszögezte, hogy a *Nemzetelnök* sértetetlen, felelősségre nem vonható és még adómentességet is biztosított volna neki.¹⁴

Szálasi még 1938-ban az egyik bírósági tárgyalásán állítólag kijelentette: „Isten is a káoszból teremtette a mindenséget és rendjét. Ezzel leszögezte az alaptörvényt, hogy minden rend rendetlenségből születik meg. Ha az én célkitűzésem

¹² MNL OL-K814-Mf-X-7076-16.724-587.

¹³ Uo. 591.

¹⁴ *Szálasi Ferenc naplói*, 535–538. (1945. december 2.)

zavaros és értelmetlen, akkor csak azt vallom, hogy ebből a káoszból fog megszületni magyar népem boldogságának és jövőjének rendje.¹⁵ Ha a jövőző Nemzetvezetővel szemben meglehetősen ellenséges újságíró pontosan jegyezte fel Szálasi szavait, akkor azt rögzítette, amit a nyilaskeresztesek vezére valóban gondolt, hitt. Nem bánta, hogy rajta kívül kevesen, olykor senki sem értette, valójában mit gondol, mi-

¹⁵ Idézi: Sz. n. I. Napóleon, Isten kegyelméből a franciák és az összes gyepűk császára: A császár levele. *8 órai Újság*, 1938. július 7., 3.

ről beszél vagy ír, hiszen még így is száz és százezrek követték, hittek benne. A királyságot, mint alkotmány és demokrácia nélküli intézményt, mint díszletet fenntartotta volna. Őszintén hitt abban, hogy a rendszeres időközökben megtartott „választásokon”, ha a néptől esetleg nem is kapja meg a 95 százalékos támogatást és nem lehet *Nemzetfő*, azért *Nemzetvezetőnek* (akár csak 80 százalékkal) vagy legalább *Nemzetelnöknek* (51 százalékkal) csak meg fogják időnként választani (szavazni). Álmodozásainak, tervezgetéseinek csak a kivégzése vetett véget.

